

IRENE
VALLEJO

Amintiri din
viitor

Manifest pentru lectură

Traducere din limba spaniolă și note de
Lavinia Similaru

3
TREI

Cuprins

La început.....	7
Școala timpului liber	9
Dragoste platonică.....	10
Fără jumătăți de măsură	11
Aerul unei crime.....	12
Invidie oarbă	13
Beția de putere	15
Laudă secretului	16
Zboruri la înălțime	17
Fericiți fără s-o știm.....	19
Yahoo-ii	21
Victorii fatale.....	22
Lumi de graniță.....	24
Risc politic	25
Spartani.....	26
Reușită amară.....	27
Cei doi corbi	29
Sănătatea cuvintelor	30
Agresivi	31
Dușmanul reproșurilor	33
Timpul zboară.....	35
Salt în apă	37
Amor și umor.....	38
Ficțiuni politice	40
Competiția perfectă.....	41
Inițiere în viață.....	42
Vârsta ingrată	43
Străina.....	44

Ambițios	45
Doi indignați.....	47
Vin și sărutări	49
Nepedepsiți	50
Reflexii.....	52
Greșeli și rătăcirile.....	54
Succesul unui eșec	55
Să fii altul	56
De vorbă cu inima.....	57
Pe linia de plutire	59
Umor pe pâine	61
Gânduri portabile.....	62
Fast nefast	63
Miroase urât?.....	64
Nu plecați	65
Cutia Pandorei	66
Calea de mijloc.....	67
A trăi în public	68
Democrație fragilă.....	70
Oameni plini de speranță	71
Iubiri felurite.....	73
Ispășire	75
Un erou al timpurilor noastre.....	76
Populism	77
A construi.....	78
Nebunii aceștia dezinteresați.....	80
Copii ai banului	81
Inventarea succesului.....	82
Case verzi	83
Din sursă sigură.....	84
Pe urmele bucuriei	86
În timp ce totul doarme	88

Clientelism.....	90
Genii.....	91
Provocarea abundenței	92
Visuri zidite.....	93
Idilă moartă.....	94
Zonă de umbră.....	96
Puzzle.....	97
Libertatea de a te obișnui.....	98
Monstrul invizibil.....	100
Cuvinte lașe.....	102
Singurătate sonoră.....	104
Spectrul dezamăgirii	105
O problemă incomodă	106
Mutter Courage	108
Progres	109
Idioți.....	110
Inima lipsită de apărare	111
Muzica numerelor	113
Pe mâine	114
Marele pariu.....	115
Adio tuturor acestora.....	116
Adevăruri cât muntele	117
Ostracism.....	118
Fuga numelor.....	119
Candidați	120
Fără scrupule.....	122
Suferința învățată	123
A pactiza	124
Prieteniile primejdioase	125
Numește-l frumos	126
Clarobscur.....	128
Nodul gordian.....	129

Umor și modestie	130
Sabia lui Damocles	131
Dileme	132
Standarde	133
Nu se va schimba	134
Animale politice	135
Meseria de cetățean	136
Măsura succesului.....	137
Normali	138
Cu ochii deschiși	139
Mașina timpului.....	141
Club de lectură.....	142
Generozitate răsplătită.....	143
Prezențe reale	144
Începători.....	145
Preistoria îngrijirilor	146
Narcisism	147
Buricul pământului	148
Pasiune și distanță	149
Beneficiu brut	150
Plăcerea de a cunoaște străini.....	151
Dinamica iubirii.....	152
Troiieni.....	154
Patologii ale puterii	155
Primăvara	156
Praf în ochi.....	158
Elogiu umbrei	159
Pericolele victoriilor.....	160
De nedespărțit.....	161
Infern	162
Sindromul lui Ulise	163
Neînfrânați.....	164

Bătălia pentru legi	165
Cum să râdem	166
Creiere descreierate.....	168
Mai mult decât cuvinte.....	169
Zile vulcanice	170
Ce-i lipsește chelului.....	171
Mașina lentă.....	173
Trecutul între paranteze	174
Nod în gât.....	175
Interregn	176
Riduri.....	177
Tineretul ăsta	178
Medicină magică	179
„Ieșirea din dulap“	180
Prin urechea acului.....	181
Curmalele uitării	182
Elefanți în Numantia.....	184
Transfug.....	185
Scrisori pentru lumea cealaltă	186
Vârsta tăcerii	187
Scuzați tristețea.....	188
Avizi.....	189
Cuceritori.....	190
Munci invizibile	191
Hanul groazei	192
Mascați.....	193
Intestinele Leviatanului	194
Entuziasm	195
Amintiri din viitor.....	196
Guri fără lacăt	198
Vocea tăcerii.....	199
Corp delict	200

Perechi de dans.....	201
A întoarce vorba	202
Fiica Noptii.....	203
Spirala tăcerii.....	204
Orice ai face	205
Idei contagioase.....	206
Lipsă de măsură.....	207
Timpu să ne veselim.....	208
Lingău.....	209
Sarea și piperul vieții.....	210
Ombilic.....	211
Criticonul.....	212
Tabu	213
Scaunul uitării	214
Măștile eroului	215
Ecouri gemene.....	216
Putere îngropată.....	217
Cine strică chefu.....	218
Actualitate furibundă.....	219
Râu fără cale de întoarcere.....	220
O chestiune de încredere	221
Invizibili.....	222
Arta de a exagera	223
Sete	224
Predare.....	225
Cărți de credit gânditoare.....	226
Pieptănu morților.....	227
Imperiile pierdute.....	228
Prestidigitatori.....	229
Neînțelegeri.....	230
Anii trișorilor.....	232
Leacuri pentru dragoste	234

Refugiul umorului.....	236
Minciuni publice.....	237
Orbire	239
Mulțimi	240
Atracția golului.....	241
Schimb de averi.....	242
Libertate condiționată	243
Nebunia dansului	244
Încă învăț	245
Lumină fragilă.....	246
Drumul poveștilor.....	247
Discurs rostit cu ocazia ceremoniei de deschidere a Târgului de carte de la Zaragoza din anul 2019	251
Manifest pentru lectură	263
Introducere	267
MANIFEST PENTRU LECTURĂ	
Caligrafii ale îngrijirii	269
I. Fragile.....	273
II. Aripi și temelii	276
III. Arhitecturi ale grijii	280
IV. Fantome de voci	283
V. Idei extravagante.....	284
VI. Tremurul apei	286
VII. Pericole aproape imperceptibile.....	288
VIII. Instrument de reconstrucție	291
IX. Să salvăm miracolul	294

La început

Să ne aducem aminte începuturile dificile. Pentru nou-născutul care am fost cândva, până și abilitățile cele mai simple cereau eforturi istovitoare. Bicicleta din copilărie ne-a doborât de multe ori la pământ înainte să o putem domestici. Când ne-am îndrăgostit pentru prima oară, timiditatea ne paraliza gesturile și cuvintele, nu aveam curaj să facem nici măcar un pas. Când ne angajam într-un loc nou, până și sarcinile cele mai mărunte păreau coaste abrupte sau versanți alunecoși.

Începutul este teritoriul stângăciei și al fricii, dar este deopotrivă câmpul de bătălie unde se exprimă cu mai multă putere dorința de a trăi. Poetul roman Horațiu o știa bine, căci a trebuit să-și reconstruiască viața din temelii. Tatăl său, născut în sclavie, a trudit din greu ca să-i ofere fiului o educație solidă. Studiile, marea speranță a tatălui, l-au condus pe Horațiu de la Roma la Atena. Acolo l-au ajuns însă pe promițătorul tânăr vijeliile istoriei, tulburându-i visurile. L-a cunoscut pe Brutus, asasinul lui Cezar, și, într-un moment de exaltare, a hotărât să se alăture trupelor sale. Războiul s-a încheiat cu o înfrângere dezastruoasă pentru el. Când s-a întors la Roma, cu stigmatul taberei învinse, i se confiscase averea. Umilit, cu aripile tăiate, Horațiu a luptat ca să depășească senzația dureroasă de eșec, respingerea și propriile fantasme, precum și convingerea că nu mai era nici umbra celui ce fusese, iar în cele din urmă a devenit un poet celebru. Pe

drumul acesta, a învățat că cel mai greu e să faci primii pași și și-a rezumat experiența într-un vers încurajator: „Treaba-i gata jumătate când începi“¹.

1. Horațiu, *Epistole*, cartea I, „Epistola a II-a“, trad. Lelia Teodosiu, în Horațiu, *Opera omnia*, vol. II, Univers, București, 1980, p. 189 (n.r.).

Școala timpului liber

N-am să uit prima mea zi de școală. La dus, ținându-mă de mână, draga mea bună Maríá m-a avertizat: „O să vii aici în fiecare zi. Chiar dacă plouă, chiar dacă ninge, chiar dacă bate vântul și ți-e frig“. M-am imaginat înfruntând furtuni și vijelii. M-am speriat. Vocea îi era aspră, aidoma celei a părinților mei când îmi spuneau „Am treabă“, ca să înțeleg că nu puteam să ne jucăm împreună. Școala era o datorie, iar pe deasupra ți se mai dădeau și teme.

Peste mulți ani am descoperit cu surprindere că „școală“ e un cuvânt care vine din grecescul *scholé*, care înseamnă „răgaz, timp liber“. Grecii considerau că orele de studiu sunt timp de recreere, în comparație cu muncile, care te pun în serviciul unui stăpân sau al banilor. Aristotel spunea că la începutul oricărei acțiuni bune se află timpul liber, adică educația și cultura. Filosoful Socrate a fost un mare indolent al gândirii. Hoinărea prin agora și pe străzi, încercând să-i convingă pe atenieni să-și întrerupă treburile și să se întindă la vorbă. Era întruchiparea unui ideal antic: a-ți dedica timpul liber prieteniei, dialogului între maestru și discipoli și dezbaterii intelectuale. Odată acoperite necesitățile de bază ale vieții, următoarea cucerire socială este învățătura, înțelepciunea. Aceasta este lecția grecilor: școala, chiar și când este obligatorie, ne eliberează.

Dragoste platonică

Să dorești inaccesibilul și să plăsmuiești fantezii fac parte de obicei dintre ingredientele dragostei. Când sunt singura ei hrană, vorbim despre un tip special de dragoste, cea platonică. Dar, în realitate, Platon nu s-a ocupat niciodată de dragostea neîmpărtășită sau imposibilă, care dăinuie de-a lungul timpului în formă de ideal nepângărit. Cum explică filosoful îndrăgostirile noastre?

Totul începe în Câmpia Adevărului, dincolo de cerul nostru. Acolo defilează zeii, pe orbite perfect circulare. Îi urmează un alai de suflete înaripate fără corp, călătorind în care trase de doi cai. Zeii înaintează în armonie, dar sufletele prezintă un comportament uman inconfundabil: încearcă să se depășească unele pe altele în carele lor, se ciocnesc și se îmbrâncesc. Unele cad pe pământ cu aripile frânte. Atunci le învăluie un corp și se nasc într-o viață, aidoma copiilor fără memorie. Într-o zi, fiecare om întâlnește pe cineva care îl năucește, aducându-i aminte de lumea radioasă din care provine. Îndrăgostitul privește frumoasa imagine pământeană și simte o forță caldă clocotindu-i înlăuntru, în vreme ce mugurii sufletului îl mănâncă și aripile luptă să crească din nou. Ca în carul celest, doi cai trag de suflet. Unul dintre ei este negru și nu ascultă de frâie, lăsându-se cuprins de avântul fascinației erotice. Celălalt, alb și docil, tremură în fața persoanei iubite. Temperamentul celor doi cai explică lupta noastră lăuntrică între impuls și timiditate, între violența dorinței și așteptarea care paralizează. După Platon, dragostea este acest anevoios echilibru ecvin.

Fără jumătăți de măsură

În bună parte, lumea este atât de bulversantă și uimitoare pentru că noi înșine suntem contradictorii. Ne cunoaștem interesele, dar facem nebunii. Iubim sinceritatea, dar mințim. Suntem generoși cu unii, dar nu și cu alții, care au mai multă nevoie. Vrem să trăim liber, dar ne obsedează să fim admiși în grup. Luăm atitudine în unele cauze, dar altele ne lasă indiferenți. Complexitatea noastră face ca viața să iasă de pe făgașele previzibile și, în fața incertitudinii permanente, găsim liniște în afirmațiile fără nuanțe. Dintotdeauna, discursurile maniheiste oferă siguranță, reducând realitatea la două categorii, astfel că, dacă nu faci parte din una, în mod necesar ești inclus în cealaltă: bine sau rău, adevăr sau minciună, civilizație sau barbarie, succes sau eșec, cu mine sau împotriva mea.

Termenul „maniheism” vine de la o religie veche, care a amestecat elemente luate din doctrina creștină, de la Zoroastru și de la Buddha. Aceste credințe au fost revelate fondatorului, numit Mani. Credința sa se baza pe lupta eternă dintre două principii, unul bun, simbolizat de lumină, și altul rău, simbolizat de tenebre. Sfântul Augustin, maniheu aproape zece ani, recunoaște în *Confesiunile* sale farmecul unei viziuni atât de simplificatoare a conflictelor. Astăzi, limbajul propagandei obișnuiește încă să recurgă la felul acesta de polarizare fără fisuri, pentru a promite soluții facile și pentru a câștiga adepți. De multe ori se recurge la învățăturile lui Mani pentru a ne manipula.

Aerul unei crime

Filmele și romanele polițiste descriu universul întunecat al crimei, pentru a explora un peisaj tulburător: reversul visului. Clarobscurul atmosferei lor evocă nebuloasa complexitate umană. Iar în poveștile lor ies la suprafață pasiunile oarbe, delictul, fatalitatea, lumea ascunsă dincolo de presupusa banalitate a cotidianului.

Prima operă de ficțiune polițistă s-a scris în Grecia antică. Protagonistul, Oedip, investighează moartea regelui din Teba, survenită cu ani în urmă în împrejurări stranii. Interogându-i pe martorii crimei, bănuiește că ascund un secret tulbure. La fel ca detectivii Spade sau Marlowe, Oedip e încăpățânat, violent, perspicace și deznăscut. Părăsit la naștere, nu-și cunoaște originile. După cum va deveni apoi caracteristic genului, asupra lui Oedip se fac presiuni să-și abandoneze cercetările, dar el merge înainte cu orice preț, descâlcind labirintul de indicii și de piste, până descoperă un adevăr pe care ar fi preferat să nu-l știe. Regele a murit în timpul unei dispute absurde la o răspântie. Încetul cu încetul, lui Oedip îi revine în minte amintirea acelei altercații tragice și confuze, din care scăpase după ce lovise un necunoscut. La sfârșit, printr-o magistrală întorsătură de situație, descoperă deopotrivă cine îi sunt adevărații părinți și tulburătoarea identitate a soției sale. Deznodământul acestui prim roman polițist este și astăzi răscolitor: Oedip este și detectivul, și asasinul.

Invidie oarbă

De câte ori nu ni se spulberă satisfacția prilejuită de ceea ce avem când aflăm că altcineva are mai mult. Filosoful Epictet spunea că cel mai mare dușman al celor prosperi este invidia, fiindcă ea constă în dorința pe care ne-o pricinuiesc bunurile care nu ne aparțin și care mereu sunt majoritare. Cel mai ciudat la invidie, în latină „a privi cu ochi răi“, este că îi afectează pe cei apropiați, pe cei care ne cunosc, ca un mod personal și intim de a se urî pe sine. Nu invidiem averea pe care o credem inaccesibilă; nu-l invidiem pe milionarul îndepărtat, ci pe vecinul de alături, care își permite ceva mai mult lux decât noi sau are puțin mai mult noroc. De aceea, până și succesul cel mai modest poate trezi invidie și astfel, această pasiune devine fatală pentru orice fel de merit sau excelență. Îl condamnă pe cel care o nutrește și îi poate fi letală celui care o inspiră. Provoacă două victime și nu are niciun beneficiar.

O povestire orientală vorbește despre un rege care a numit doi miniștri de același rang. Unul îl invidia cu patimă pe celălalt: reușitele sale, înaintarea domoală în ierarhia funcțiilor, viitorul promițător. Regele i-a observat ura și a vrut să-i dea o lecție ministrului gelos, demonstrându-i că averea altuia nu ne păgubește câtuși de puțin, fiindcă luna poate să-și reverse strălucirea în același timp peste o mie de valuri. A spus: „Credinciosul meu servitor, te voi răsplăti. Cere orice dorești, dar să știi că voi da de două ori mai mult celui alt ministru“. Invidiosul, cuprins de amărăciune în

fericirea sa la gândul că celălalt avea să fie și mai fericit, a preferat să-i pricinuiască o nenorocire îndoită: „Majestate, vreau să-mi scoateți un ochi“.

Beția de putere

Ne alegem guvernării ca să schimbe lumea, dar de multe ori ei sunt cei care se schimbă. Transformarea politicianilor, datorată succesului și lingușirilor din partea cercului de apropiați, a fost descrisă ca o boală profesională. Un neurolog și fost ministru englez a făcut o listă cu simptomele acestei afecțiuni: îndepărtare de realitate, exces de încredere în sine, limbaj mesianic, convingerea că te afli pe calea adevărului și că nu trebuie să dai socoteală în fața opiniei publice, ci în fața Istoriei cu majusculă. Maladia aceasta se numește în limbaj clinic „sindromul hybrisului“.

Hybris este un cuvânt grecesc care înseamnă „aroganță“ și „exces“. Termenul descria o pasiune violentă, insuflată de zeița întunecării minții, Ate, care îi făcea pe eroi și pe cei puternici să-și înrobească aproapele. Aceste abuzuri aveau în cele din urmă consecințe dezastruoase și erau pedepsite de altă zeiță, numită Nemesis, însărcinată să restabilească echilibrul răzbunându-i pe cei nedreptățiți. Tragedia greacă a adus adesea pe scenă acest cerc diabolic de putere, trufie, orbire, greșeală fatală și cădere. Pentru mentalitatea clasică, prudența era virtutea intelectuală de care aveai nevoie ca să-ți adaptezi conduita la complexitatea împrejurărilor. Cei vechi ar spune că guvernării încep să fie periculoși când se tem să recunoască o greșeală.

Laudă secretului

Trăim într-o epocă a pasiunii pentru autoportret. Conform analiștilor, omenirea distribuie în fiecare zi pe internet un milion de selfie-uri. În zelul de a-și preface experiențele în spectacol, unii sunt gata să-și riște viața: sunt tot mai numeroase accidente mortale care au loc din încercarea de a obține un selfie impresionant pe o faleză, pe un acoperiș de zgârie-nori sau pe culmi de munte, la un pas de a cădea în gol. Aceeași sete de atenție se manifestă la persoana întâi pe bloguri, pe rețelele sociale sau la emisiunile de tip reality-show. În toiul acestei exuberanțe, cuvinte ca „intimitate“, „rezervă“ sau „discreție“ sună învechite și lașe, iar în schimb aplaudăm presupusa bravură a celor care se expun cu mai puține rețineri.

În contrast cu atâția căutători înverșunați ai faimei, filosoful grec Crates din Teba a renunțat la poziția lui socială înaltă și și-a împărțit bogățiile, ca să ducă o viață simplă, cu strictul necesar. A descoperit că, oprindu-te din a te contempla pe tine însuși, îți recuperezi libertatea interioară și îndrăzneala de a gândi. La un moment dat, a scris: „Patria mea este lipsa de renume și sărăcia“¹. Pentru acest disident din vechime, a revendica fecunditatea secretului și a te răzvrăti împotriva exhibiționismului puteau fi forme de rezistență, valabile poate mai mult ca oricând în societatea noastră narcisistă și nerăbdătoare a lui „eu“ și a lui „acum“.

1. Trad. ajustată după Diogenes Laertios, *Despre viețile și doctrinele filosofilor*, trad. C.I. Balmuș, Polirom, Iași, 1997, p. 215 (n.r.).

Zboruri la înălțime

Când privim păsările luându-și zborul, spintecând vântul și plutind pe curenții de aer, avem senzația că sunt ființe mai libere decât noi. Ne amintesc năzuința noastră de a avea o viață mai simplă, dorul de văzduh.

Poate de aceea greul Aristofan și-a făcut contemporanii să râdă imaginându-și o comedie în care doi aventurieri, sătui să tot datoreze bani și să fie în pragul ruinei, se hotărăsc să fugă de datorii, de impozite și de procese și să întemeieze un oraș în cer, ca să trăiască aidoma neamului fericit al păsărilor. Pupăza și privighetoarea le oferă aliaților lor umani rădăcina unei plante magice care le dă puterea să zboare și exclamă: „Ce-i mai plăcut decât să ai aripi!”¹. Noua capitală din nori se numește Cetatea Cucului din Nouri, iar acolo se trăiește cu simplitate. Însă eroii își dau seama de puterea pe care le-o dă poziția lor în ceruri, fiindcă pot să-i saboteze pe zei în deplasările lor pe cărările înstelate. Vor atunci să-și impună condițiile, precum controlorii noștri de trafic aerian. Declarând alertă generală și stare de urgență, zeii intră în negocieri cu noii proprietari ai văzduhului. Personajul principal face avere și sfârșește prin a se căsători cu o zeiță numită Domnia.

Aristofan ne oferă aici o poveste despre doi oameni care fug din realitatea asfixiantă pentru a pune bazele unei noi comunități, unde ne putem debarasa fără menajamente de tot ce ne împovărează. Dar ambiția nu se stinge nici

1. Aristofan, *Păsările*, trad. Eusebiu Camilar și H. Mihăescu, în *Teatru*, ESLA, București, 1956, p. 160 (n.r.).

măcar în cea mai bună dintre lumile posibile, iar deznodământul jucăuș ne învață că până și în castelele din nori se dau lupte pentru putere.

Fericiți fără s-o știm

Prețuim oare numai ceea ce am avut și ne-a scăpat? Toate paradisurile noastre să nu fie decât paradisuri pierdute? Cei mai mulți dintre noi nu știm să spunem cu exactitate în ce constă fericirea până nu simțim că am trăit-o pe de-a-ntregul. De câte ori n-o recunoaștem decât abia în amintire, fără să o fi deslușit limpede pe când era prezentă? Când ne întoarcem spre trecut, ne dăm seama că am lăsat în urmă, fără să ne oprim, aproape fără să le vedem, oazele cele mai verzi. De aceea Faust, personajul lui Goethe, își vindea sufletul diavolului în schimbul unei clipe căreia să-i poată spune: „Rămâi, că ești atâta de frumoasă!”¹. Nu era vorba doar de fericire, ci și de a fi conștient de fericire cât ea e încă prezentă.

Pentru a ne corecta episoadele tranzitorii de orbire, Schopenhauer recomanda să ne uităm la lucrurile care ne aduc bucurie așa cum ne-am uita dacă cineva ar vrea să ni le ia. „Ar trebui să ne gândim adesea: cum ar fi dacă aș pierde asta?”² a scris el. Cu multe secole înaintea lui, filosofii greci au afirmat că fericirea se poate învăța și că ne putem antrena pentru ea, întrucât o înțelegeau ca pe acea formă de atenție care prinde și rafinează plăcerea prezentului. Pentru a o atinge, propuneau un exercițiu asemănător: să presupui că nu ai nimic, să te gândești ce lucruri ai dori

1. J.W. Goethe, *Faust*, trad. Lucian Blaga, Humanitas, București, 2015, p. 80 (n.r.).

2. Parafrază după tezele lui Schopenhauer din *Aforisme asupra înțelepciunii în viață (Parerga și paralipomena)* (n.r.).

să primești, în ordinea priorităților, și să observi pe câte dintre ele consideri că le ai deja. Totul constă în a deveni conștienți de ce avem măcar la fel de bine pe cât suntem conștienți de ce ne lipsește. Pentru că nu e de ajuns să fim fericiți, e nevoie și să ne dăm seama că suntem: trebuie să învățăm să recunoaștem fericirea cu ușurință.